

ЯК

не роздмухувати

багаття:

мовна шпаргалка
для журналістОК і журналістІВ

УДК 070:811.161.2'271](075.8)
ББК 76.0+81.001.2+81.411.4-923
Ш 49
Л 15

Рецензенти:

Сукаленко Тетяна Миколаївна – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри журналістики, української словесності та культури Університету державної фіскальної служби України

Вонсович Сергій Геннадійович – доктор політичних наук, доцент, професор кафедри політології та філософії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Літературна редакторка:

Шеремета Аліна Володимирівна – журналістка hromadske.ua

Рекомендовано до друку вченою радою

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

(протокол № 2 від 28 січня 2021 року)

Шеремета Н. П., Ладияк Н. Б.

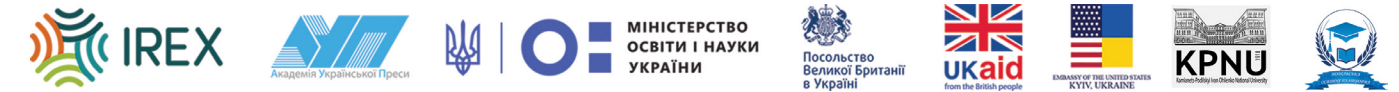
Як не роздмухувати багаття: мовна шпаргалка для журналістОК і журналістІВ : навчально-методичний посібник.

У посібнику досліджено толерантність / ворожість як комунікативні стратегії сучасного регіонального медіапростору. Репрезентований практичний порадинок спрямовано на поглиблене мовопізнання й витончене мовокористування, вироблення навичок самостійних спостережень медійників над мовними фактами і продукування якісного контенту.

Для журналісток / журналістів, що лише здобувають фах, і тих, хто переконаний, що немає меж досконалості. Може стати самовчителем для всіх, охочих опанувати українську мову медійного дискурсу.

Матеріали розроблено в рамках грантової програми проекту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», який виконується IREX (Рада наукових досліджень та обмінів) за підтримки Посольств Великої Британії та США, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією української преси.

Зміст матеріалів не обов'язково відображає думку та не є офіційною позицією IREX, а також Урядів Великої Британії та США. Дані матеріали дозволяється використовувати із навчальною метою та за умови, якщо це здійснюється безоплатно для кінцевого споживача. Обов'язковим є посилання на IREX та проект «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність».

ВИВЧАЙ ТА РОЗРІЗНЯЙ:
інфо-медійна грамотність

Проект «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» виконується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольств США та Великої Британії, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією Української преси.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА • 6

Розділ 1. Визначся: читач / слухач / глядач для тебе – хто? А ти – хто?

(гендеровано чутливе письмо) • 8

Розділ 2. РакУрс чи кутнина?

(толерантність → нульова толерантність → ворожість) • 13

Розділ 3. Досі сумніваєшся, як написати про те, що хочеш? Вчи мову!) • 29

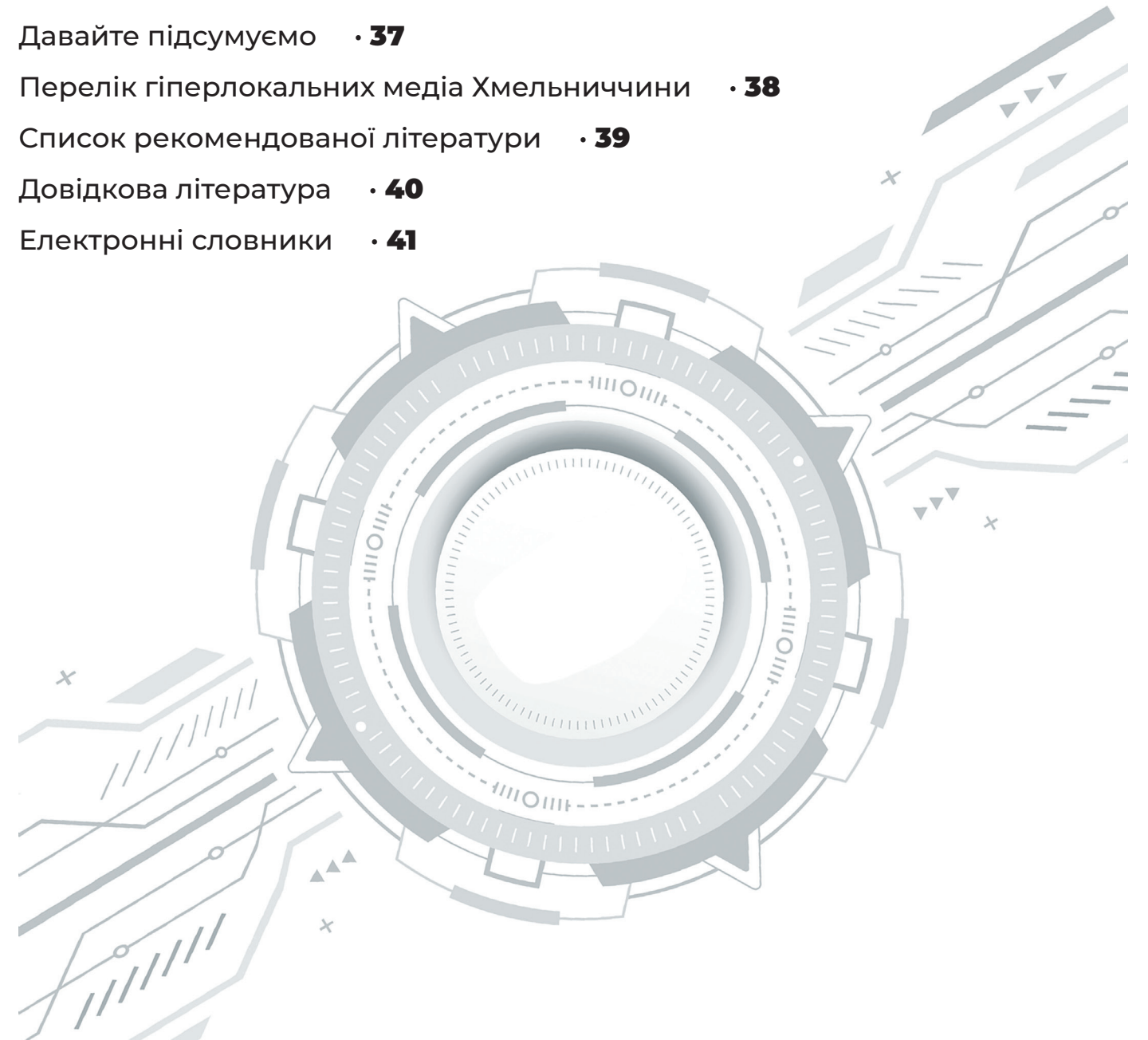
Давайте підсумуємо • 37

Перелік гіперлокальних медіа Хмельниччини • 38

Список рекомендованої літератури • 39

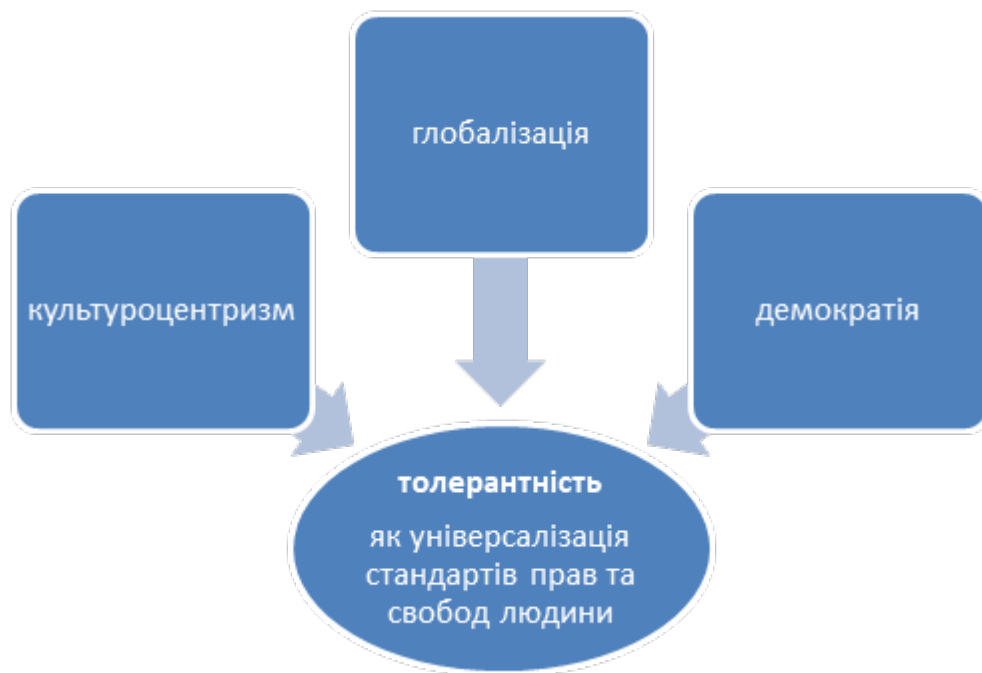
Довідкова література • 40

Електронні словники • 41

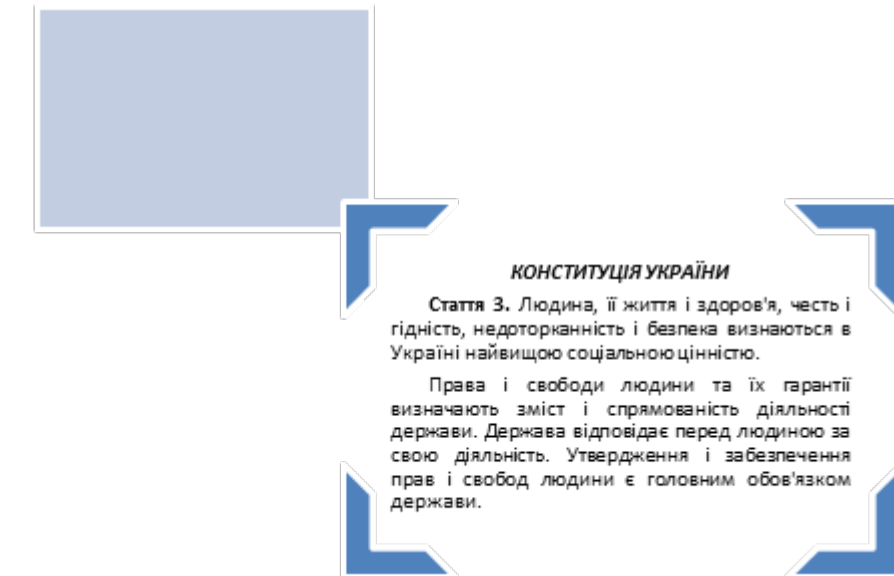
передмова

Дошукуймося у рідному мовному звичаї найвдалішого слова, виплеканого століттями, зорієнтованого на майбуття. Зміцнюймо імунітет.

Глобалізаційні планетарні реалії суттєво й надзвичайно швидко змінюють наше навкілля. Світова діджиталізація продукує культуроцентризм – нові універсалії, символи, цінності.

Економічний, соціокультурний, політичний, ментальний виміри інтегруються в межах космополітичної демократії. У цих умовах важливо не втратити статусу самої людини, врахувати її особистісне гідне буття та обставини приватного життя.

У потоці обміну думок, часто не лише різноманітних, а й суперечливих, розповсюдження й пояснення ідей, тлумачення подій і майбуття самостійно з'ясувати істинність повідомлюваного не сила. Неабияку роль у такому разі відіграє якісний медіаконтент.

І саме від професійної майстерності медійників / медійниць, від форм оприявнень ними формального арсеналу мови (звуковий лад, слова, їх поєднання) залежить рівень медіасприйняття, медіааналізу та медіарезонансу будь-чого.

Якщо ти – журналіст / журналістка нової епохи, твори журналістику пристрасну, емпатичну та об'єктивну. Журналістику, що стане невід'ємним супроводом глибокого оновлення буття України, її руху до реальної незалежності на демократичних і гуманістичних засадах.

Культивуй гідність і толерантність, цивілізуй суспільство, звеличуй людину, розкріпачуй її. А ми тобі в цьому допоможемо!

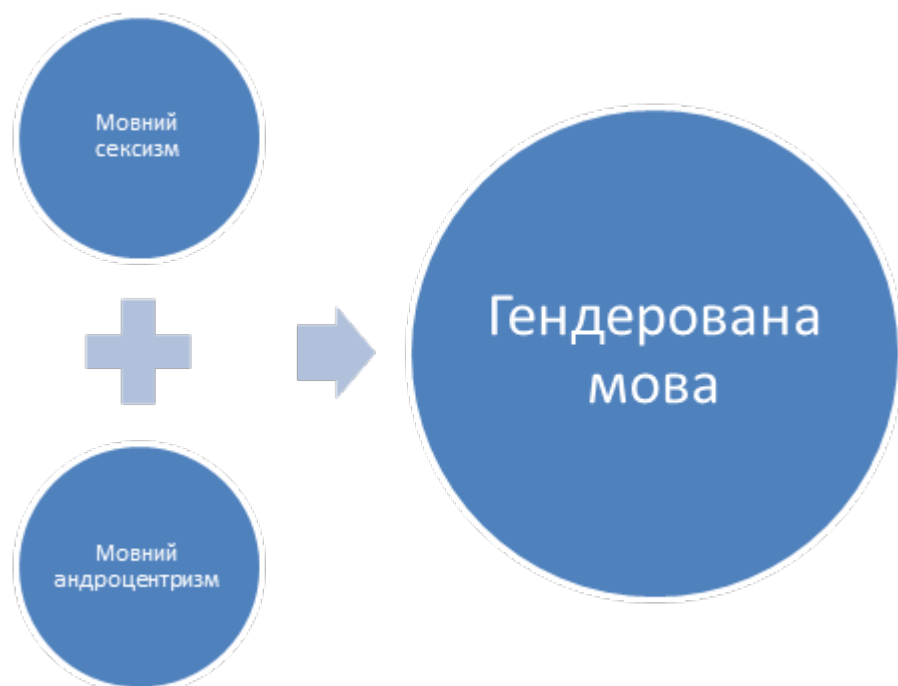
розділ 1

Визначся: читач / слухач / глядач для тебе – хто? А ти – хто?

(гендеровано чутливе письмо)

Лексико-граматична система української мови, як і багатьох інших, є політичною. Ми призвичаїлися до норм своєї мови, до того погляду, який вона нам накидає, вважаємо стихію мови «природньою». Але чи такою вона є насправді? Чи мова керує, коли дозволяє керівникові-чоловікові називати підлеглу «ластівко моя» і, натомість, вважає некоректним, коли жінка-керівник звернеться словами «мій голубе»?

Це приклад щоденного сексизму, що не кодується у мовних нормах, а виявляється у мовленні – мовній практиці.

Пейоративізація (від французького *réjoratif* або латинського *rejōgāre* – робити гіршим) звертань, компліментів і навіть похвал чи називань, сексистські анекдоти та жарти і є явами мовного сексизму.

ОБЛРАДУ ОЧОЛИЛА ЖІНКА.

Сьогодні, 7 грудня, під час засідання першої сесії депутати Хмельницької обласної ради шляхом таємного голосування обрали головою облради депутатку від партії «За майбутнє» Віолету Лабазюк (Подільянин).

Зверни увагу:

автор не акцентує увагу читача на освітньо-професійних рисах майбутньої очільниці, на ідеалах партії, членом якої вона є, на ймовірних родинних зв'язках з народним депутатом. Натомість у заголовок виносить слово «жінка». Цікаво, з яким підтекстом? Може, натякаючи на приклади зі словника Бориса Грінченка?

(Жінка, -ки, ж. 1) Жeнщина. Жінки довге волосся мають, а розум короткий. Ном. № 9034. 1 жінка одна була у кровотечі років дванадцять. Єв. Мр. V. 25. 2) Жeна. Єсть у мене батько і рідная мати, єсть у мене жінки і малії діти. Мет. 94. Ум. жінонька, жіночка. А жіночки лихо дзвонять, матері глузують. Шевч. 67).

Владно/субординативний гендерний смисл формує у читача гендерний стереотип: «Жінка-керівник – це нонсенс. Як і жінка-політик».

Чи має політика стать? Безперечно, вона – жінка, але, здебільшого, з чоловічим обличчям. Прагматична, зухвала та часто без шарму (ХМ-ІНСАЙД).

Порада. Уникай образливих висловлювань! І про жінок, і про чоловіків! Вони не гірші, і не кращі одне від одного. Вони лише мають різну біологічну стать.

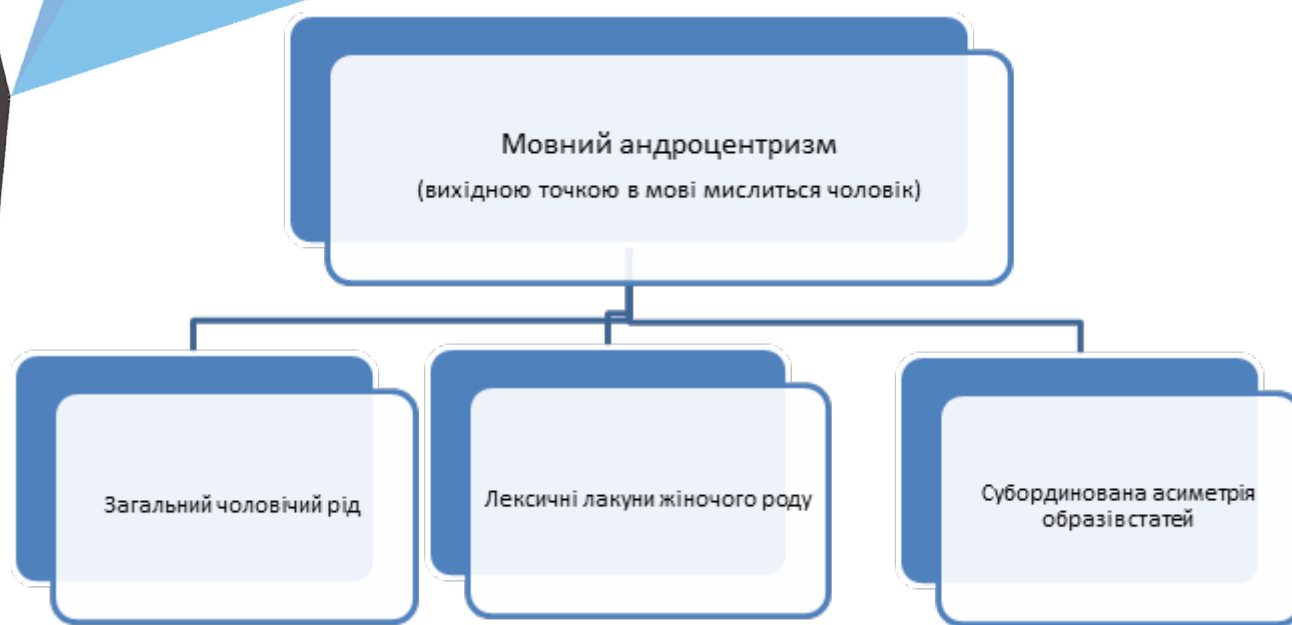
Учитайсь уважно, прислухайся! Видається, що світ – це чоловік, і все у світі – заради чоловіка.

У місті визначили **переможця** конкурсу «**Міс Старокостянтинів 2020**». За титул змагалися **7 дівчат** (Старкон City).

Навіть мова тяжіє до андроцентризму, хоча саме слово й належить до жіночого роду.

Андроцентризм - практика, свідомо або несвідомо, що розміщує чоловічу особу або чоловічу точку зору в центрі погляду на світ, його культуру та історію.

Словник гендерних термінів

ПРЕМІЇ ДЛЯ РОЗУМНИЧКІВ.

Стипендії від президента та Кабміну отримуватимуть двоє кам'янчанок (Подільчанки).

Порада. Уникай гендерних стереотипів! Нагадуй собі, що не всі чоловіки – добрі керівники, мають хист до менеджерської діяльності і схильність до математики, а жінки – чудові підлеглі, романтичні гуманітарії і, звісно, старанні домогосподарки.

На засіданні першої сесії Хмельницької обласної ради присутні 64 депутати. Обрали тимчасову президію, утворили секретаріат ради та лічильну комісію. А також висунули двох кандидатів на посаду голови облради (ХМ-ІНСАЙД) (йдеться про двох жінок – авт.).

Премію Верховної Ради отримає педагог зі Старокостянтинова (Старкон Сіті) (йдеться про вчительку – авт.).

Гендерна субординована асиметрія образів вражає. Тільки секретар може очолити адміністративний орган певної організації (держсекретар, генеральний секретар) або відповідати за організацію поточної роботи (учений секретар, пресекретар). Секретарка, натомість, може хіба вести ділове листування або діловодство. **А ти як вважаєш?**

Кожен – коваль власного щастя.

Кожен! – не кожна. Отож, жінка, відповідно, не може накувати собі щастя. Бо ж маємо лексичну лакуну жіночого роду на позначення цієї професії, як і багатьох інших.

Натомість, якщо в дописі акцентовано на жінці в спідниці, що йшла не проспектом і не вдень (навіть коли йдеться про зґвалтування), нівелюється злочин, посилюючи жахливий стереотип – «Сама винна».

У Хмельницькому змагатимуться кінні **вершники** (ХМ-ІНСАЙД). **Пластуни** зустрілися із міським головою та передали Вифлеємський Вогонь Миру (Старкон Сіті).

Дописи ілюстровано світлинами, на яких є і хлопці, і дівчата.

Враховуй жінок, коли звертаєшся до широкої аудиторії!
Вдавайся до стратегії фемінізації!
НЕ БІЙСЯ УТВОРЮВАТИ ФЕМІНІТиви!

Запам'ятай: не буває чоловічих і жіночих професій / посад / статусів!
Хочеш підкреслити стать і не хочеш утворювати оказіоналізм?
Скористайся описовим звертанням, на кшталт: пан листоноша, пані президент.

Утворюй фемінітив за допомогою найпродуктивнішого суфікса -К- (доцентка, ректорка, міністерка).
Зважай, аби з пілота не вийшла пілотка, з електрика – електричка, академіка – академка!
Шукай тоді інше слово: пілотеса (за зразком стюардеса, електрикиня, пані академік).

Не дозволяй пейоративізації іменників жіночого роду!
Не апелюй до негативного представлення жінки:
Що то за жінка, як сім разів на день не обмане чоловіка. І (а хто б сумнівався?) пацан сказав – пацан зробив.
Кажі собі щораз: "Жартівливо-іронічно-скептичний контекст уживання фемінітиву - вияв неповаги, а не оригінальності".

Вдавайся й до менш продуктивних суфіксів:
-ІН- (філологиня, мисткиня, членкиня),
-ІЦ- (детективниця, перегонниця, керівниця),
-ЕС (деканеса, критикеса).

У перший день року народилося одинадцять хмельничан... За словами головного лікаря медзакладу Андрія Ропотана, першого січня на світ з'явилося 5 хлопчиків та 6 дівчаток (ХМ-ІНСАЙД).

Сьогодні, 25 вересня, у місті Нетішин урочисто відкрили чемпіонат України зі спортивної радіопеленгації серед юнаків. За звання кращих «мисливців на лис» змагатимуться більше півсотні спортсменів у трьох вікових категоріях (12, 14, 16 років) з Хмельницької, Вінницької, Київської, Львівської та Сумської областей (ХМ-ІНСАЙД).

Фотографія стає візуально-смісловим центром цього інформаційного матеріалу, оскільки на ній зображено і хлопців, і дівчат.

Загальний чоловічий рід застосовується на позначення і жінок, і чоловіків: розумничок, кандидат, вершник, хмельничанин, юнак, спортсмен.

Порада. Якщо феміністична стратегія гендерночутливого письма (уникання загального чоловічого роду) переобтяжує текст, скористайся стратегією нейтралізації граматичного роду!

І тоді читамимемо або про нагородження розумничок і розумничків, обговорення кандидатів і кандидаток, змагання вершників і вершниць, або про народження діток, чемпіонат серед юнацтва / молоді й ін.

Дозволь кожному бути собою!

Порада. Свідомо й відповідально формуй гендерночутливий простір сучасної журналістики. Бо насправді фемінітиви – це природня форма мови. І якщо навіть деканеса звучить дивно (бо наші вуха не прилаштовані, а роти не навчилися вимовляти таких конструкцій), – все ж підтримувати мовний патріархальний рудимент не варто. Вже сам факт з'яви керівниці-деканеси свідчить про нехай фрагментарний, але ментальний злам сприймати жінку як для такої посади не здатну. Завжди намагайся бути ближчим до людини, про яку пишеш.

розділ 2

РакУрс чи кутнина?

(толерантність → нульова толерантність → ворожість)

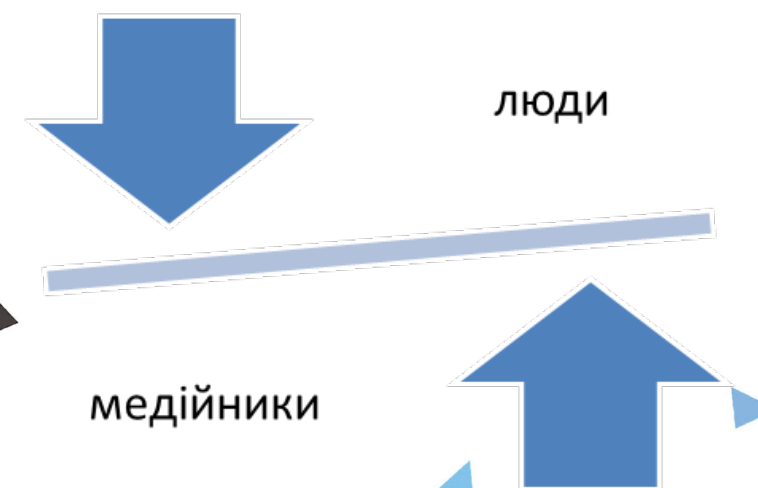
Невгамовна снага знайти потрібне слово – це, власне, те, що живить мову і лежить в основі її сутності.
Ганс-Георг Гадамер

Мова живе, доки перебуває у постійному русі: щось народжується або зникає, дещо мігрує або губить кривий зв'язок. Сучасний науково-технічно-інформаційний поступ лише пришвидшує незворотні процеси. Філософська герменевтика успішно доводить, що насправді не ми володіємо мовою, а мова володіє нами. Все неословлене зникає з нашої свідомості, проходить повз наше сприйняття. А якщо примусово згубити слово? Якщо змінити те, що виникло в результаті нашого ментального осягнення? Чи зміниться наш світогляд? Чи станемо ми іншими?

Ракурс / кутнина.

Чи є відмінність? А тобі яке слово більше до вподоби? Обидва вказують на перспективу відтвореного. Але якщо для фотографії достатньо умілостей врахувати форму й особливості предмета, відстань до нього, освітлення, сторонні впливи й ін., то для медіатексту цього замало. Радше треба обирати кут висвітлення. І що ж маємо враховувати тоді? Людину!

Ракурс треба налаштувати так, аби кут фокусу освітлював Людину. Яку людину? Що в ній, як саме і для чого ти хочеш виокремити?

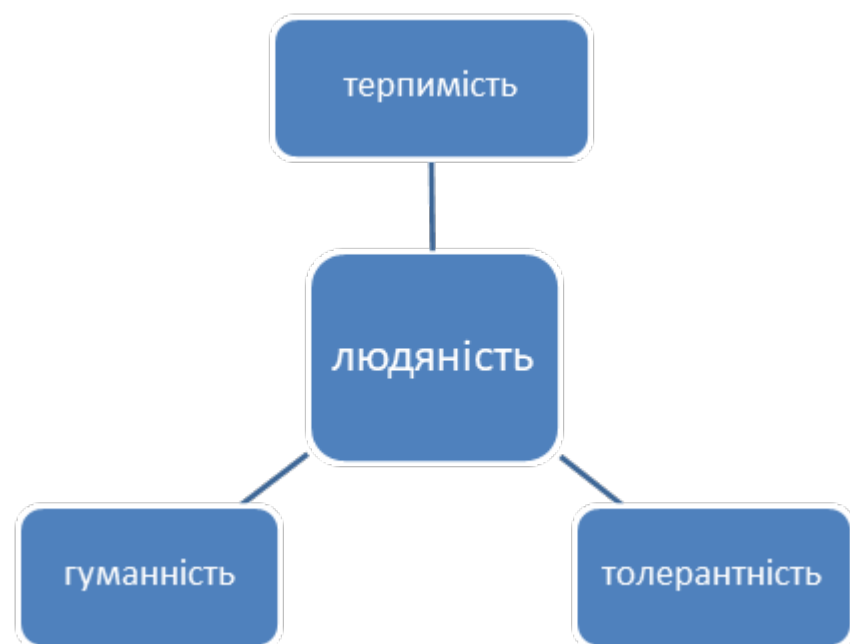

Пам'ятай: ти, хоч і не творець, але формувач майбуття Людини. Ти істотно впливаєш на її свідомість.

Що ж найважливіше для людини? Може, відчуття власної гідності? Що є породженням й умовою свободи. Ти як гадаєш?

Людина має право на моральну автономію, на власне розуміння щастя й добра. Ніхто не може примусово нав'язати ідеологічні, релігійні або інші вподобання. Це сфера гідного вибору вільної людини.

Гідність не лише змушує людину діяти задля втілення (захисту) власних інтересів, а й спонукає до взаємності, відповідальності, поваги до інших, стимулює ставати на заваді порушення принципів і основ демократичного ладу, протидіяти будь-яким утискам свободи. Повага до людської гідності (людяність) вимагає глибоко вкоріненої в культурі терпимості.

Українці завжди контактували з сусідніми етносами – вимушено або задля обстоювання власних інтересів. Тому говорити про укорінену толерантність як національну специфічну рису навряд чи можна.

Англійське поняття **tolerance**, за Cambridge Dictionary, – це готовність сприймати поведінку та переконання інших, що відрізняються від власних, спонукає нас змінювати й своє ставлення до інакшості.

Толерантність означає примирення з тим, що вам не подобається, часто задля того, щоб краще ладнати з іншими.
(В. Пол Воґт)

Поведінка — це дзеркало, у якому кожен показує свою подобу.

Йоганн Ґете

ТЕРПЕЛИВИЙ, ТЕРПЛЯЧИЙ, г.видёржливий; (верблюд) витривáлий; (до вад) вибáчливий, толерáнтний; (до мук) довготерпелівий, с.страждéнный, терплівий.

Святослав Караванський

Щоправда, толерантність по-українськи є, радше, ментальною категорією і, разом з такими ознаками, як людяність і гуманність, тяжіє до поняття терпимість.

Психологічна характеристика нації чи етносу формується упродовж тисячоліть. Ціннісні орієнтації змінюються залежно від економічного, політичного, духовного життя. Нові умови визначають значущість традиційного і вартісність нового.

У XXI столітті проблема толерантності / ворожості набула особливої актуальності. Процеси глобалізації призвели до зіштовхування різних культур і народів, їхніх релігійних, національних і етнічних ідентичностей. Водночас громадянське демократичне суспільство може бути сформоване лише за умови відповідного усвідомлення цінностей демократії. Толерантність є однією з головних таких цінностей.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Стаття 11. Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України.

Сучасна світова демократична спільнота прагне універсалізувати стандарти прав та свобод кожної людини. Водночас не безмежний людський егоцентризм, а гармонія суспільного життя має визначати наше повсякдення. Не маніпулювання одне одним, а допомога собі й іншим – таким має бути шлях до спільної та особистої мети.

Толерантність – це не відсутність переконань. Йдеться про те, як ваші переконання спонукають вас ставитися до людей, які з вами не згодні (Тімаці Келлер).

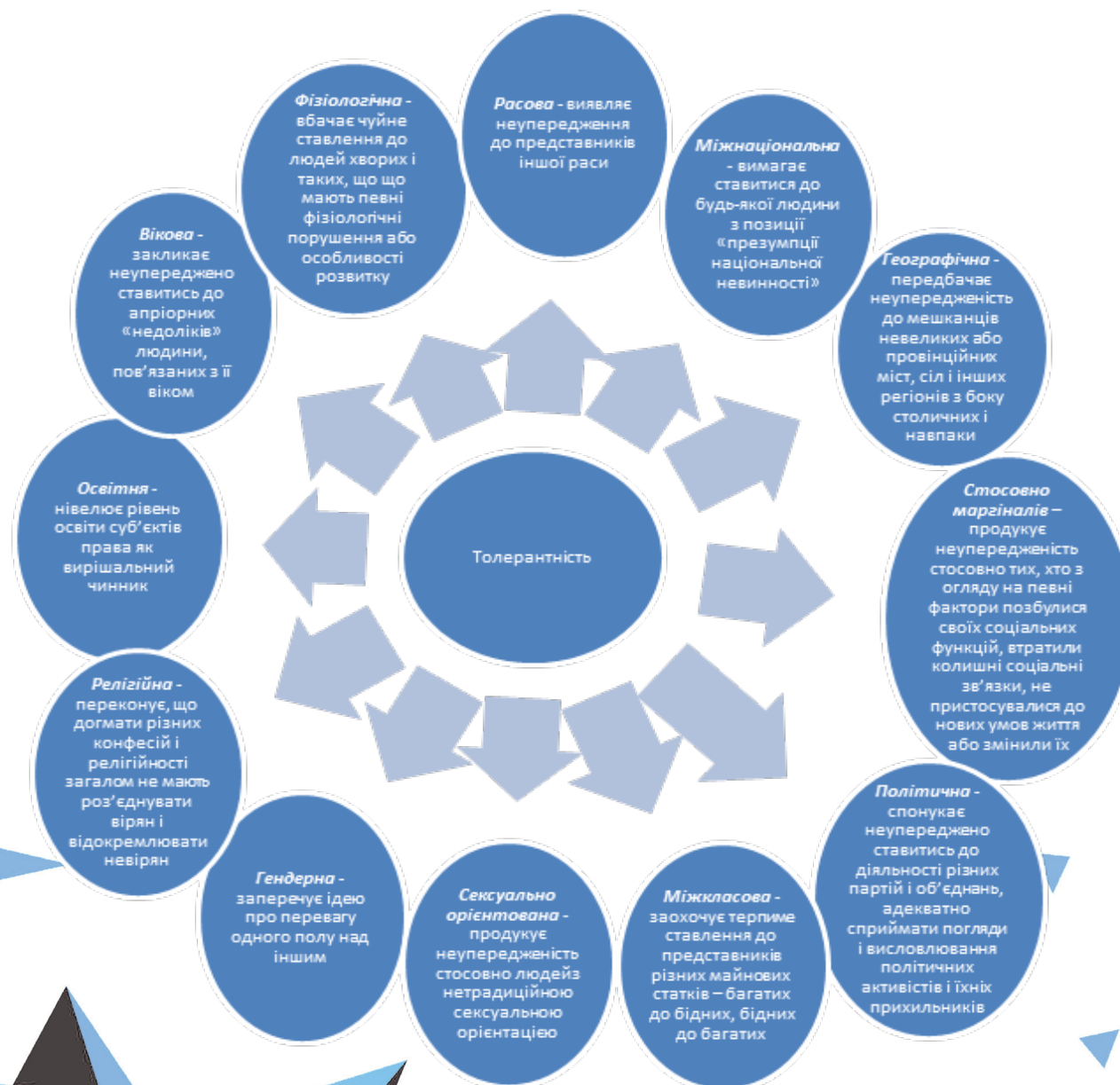
Порушення норм толерантності продукує висловлювання дискримінаційного характеру – **мову ворожнечі**.

<p>Будь-який виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, повинен бути заборонений законом.</p> <p>Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права, стаття 20</p>	<p>Всі види висловлювань, котрі поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антиємітизм та інші форми ненависті, викликані нетерпимістю.</p> <p>Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № 97(20)</p>
<p>Мова ворожнечі (Цит. за: Мова ворожнечі та ЗМІ: міжнародні стандарти та підходи)</p>	
<p>Різноманітні види висловлювань, засновані на ворожнечі, що демонструють чи розпалюють ворожнечу по відношенню до групи осіб (чи окремої особи з причини її приналежності до групи).</p> <p>ОБСЕ</p>	<p>Будь-які некоректні висловлювання на адресу етнічних, конфесійних чи інших соціальних груп чи спільнот, або окремих осіб як представників/ представниць цих спільнот.</p> <p>Г. Кожевникова. Язык вражды: типология ошибок журналиста</p>

Мова ворожнечі – поняття оцінне, оскільки в міжнародному визначенні прав людини не існує ні загальноприйнятої концепції, ні критеріїв толерування мови.

Хіба важливо, хто був за кермом автівки, що потрапила в аварію? Чи важлива національність крадія? Чи варто робити акцент на «сексуальній меншості»? Або, що жінка – це «завжди зло»?

Порада. Враховуй увесь контекст події. Зосереджуйся не лише на тому, як сказати, а й на тому, як це може бути сприйнято. Не нашкодь! Опираючись на три стовпи успішного заголовку – клікбейт, інтрига, головна думка, не вдавайся до маніпулятивних трьох С: секс, смерть та страх. Мова ворожнечі задля клікбейту – ознака низькосортності медіа, примітивізму автора і неповаги до читача. Зваж, що важливіше: одноразові перегляди, потурання соціальної деградації чи постійна аудиторія і раціональний розвиток суспільства? Вирішуй.

Як уникнути стереотипізації

Єдиний спосіб переконатись у тому, що люди, з якими ви згодні, можуть говорити, це підтримувати права людей, з якими ви не згодні.

Елеонора Голмс Нортон

Подумай, чи додасть новині вказівка на національність інформативності і терпимості:

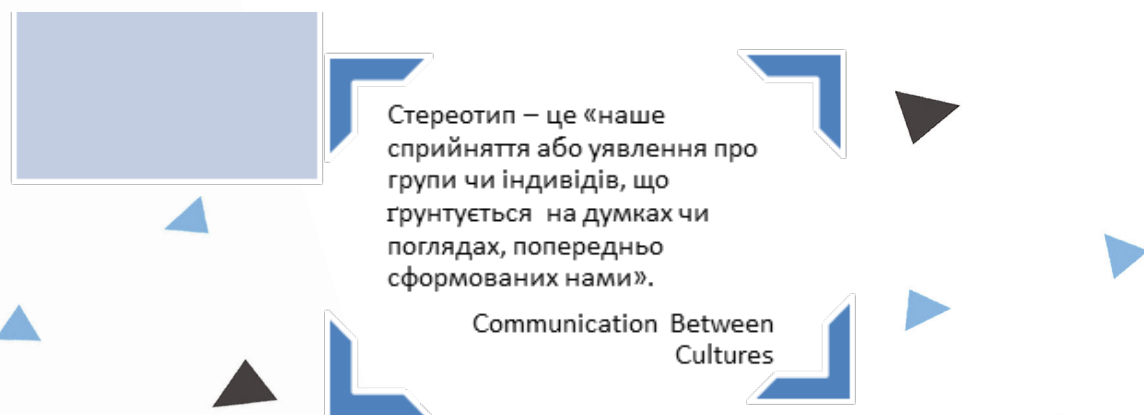
Суд арештував **турка**, який допустив смертельне ДТП на Хмельниччині (НГП). Або:

Турок втік на Батьківщину, **українець** – на лаві підсудних. Слідами фатального ДТП (НГП). Або:

У Києві замерз на смерть **індус**, який працював дворником (Вечірній Кам'янець).

Порада. Зазначай інформацію про будь-яку інакшість особи лише тоді, коли це має відношення до змісту. Не підживлюй негативних стереотипів сприймання етносів, заснованих на відштовхуванні, презирстві чи навіть ненависті. І не створюй їх сам.

Подолання стереотипу – складний і тривалий процес. Навіть якщо людина не подобається з певних причин, **НЕ фотографуй її в'язницю ввечері і обов'язково знизу.**

Залишайся людяним професіоналом і не переходь у дискримінацію. Уникай мови ненависті, стереотипізації. Ти – голос суспільства, але без зобов'язань повторювати дослівно. Не показуй нікого гіршим, ніж є насправді. Ну і кращим не треба, звичайно.

Через карантинні обмеження організатори не готували масштабного заходу, все ж спраглих за розвагами місцевих мешканців зібралось багато. **Ну, звикли наші люди до гулянь** (Подольнянин).

Викликає подив той факт, що більша частина українців вже за кордоном, проте сміття стільки, що його необхідно буде прибирати сторіччями. Хто ж тоді так забруднює наше довкілля **(окрім москалів звичайно)?** (Вечірній Кам'янець).

Порада. Пам'ятай про міжнаціональну толерантність. Не маніпулюй вже сформованими стереотипами задля привернення уваги. Уникай суб'єктивних суджень!

У Хмельницькому **іноземці-нелегали** «взували» законодавство (День за днем).

Порада. Використовуй термінологію правильно! Не створюй стереотипу несприйняття. Не буває «правдивих» і «неправдивих», «легальних» чи «нелегальних», «вдалих» або «невдалих» біженців / мігрантів. Не виходь за межі фактів.

Недокументований або незареєстрований мігрант (людина, що прибула до країни без візи та/або живе у країні без чинної посвідки на проживання)	Внутрішньо переміщена особа (людина, змушена покинути своє місце проживання й виїхати до інших регіонів своєї країни через окупацію чи війну)
☐ Шукач притулку (чекає на рішення уповноважених органів щодо отримання статусу біженця)	☐ Внутрішній переселенець
☐ Біженець (отриманий юридичний статус мігранта через переслідування у своїй країні)	☐ Вимушений переселенець
☐ Працівник-мігрант (людина, що перебуває в країні задля працевлаштування – тимчасово або довгостроково)	☐
☐ Жертва торгівлі людьми (людина, перевезена до іншої країни без надання згоди задля її сексуальної експлуатації, примусової праці, рабства, видалення органів)	☐

Світомодель кожної людини так чи так формує опозицію свого й чужого. Членування простору на світ «своєх» і світ «чужих» має різну оцінку навантаження. Відчуження може відбуватися не лише стосовно особи з іншого місця проживання, а й багатьох інших чинників: мови, віри, політичних уподобань, освіти, віку, фізичного й психологічного стану, статевого самоусвідомлення й ін. Водночас афектація (неприродне стереотипне виокремлення «ми» чи «вони», бо інші) – це завжди усвідомлений процес. І за неусвідомленого прояву цієї бінарності, і під час зумисного акцентування на цьому важливою є поведінка особи.

Масмедіа стають випробуванням для журналістів. З одного боку, треба якомога швидше описати подію, повідомити про певну сенсацію, а з іншого, не допустити суб'єктивного ідеалізування «свого» й провокативного демонізування «чужого». Аби не розпалити ворожнечі, не підбурити до насильства, треба дотримуватися балансу: правда ↔ мінімізація шкоди. І жодної суб'єктивованої мови ворожнечі.

Порада. Нічого не ускладнюй. Дотримуйся журналістських стандартів. Репутація та авторитет – ось найважливіше. Твоє сприйняття події чи особи може бути правильним лише для тебе. Хочеш ризикувати? Факт є факт. Пиши про нього збалансовано, беземоційно – і видихай спокійно: ББС-стандарт не порушив і аудиторію не відлякав.

Як позбутися медійного насильства

Типовим огріхом сучасних медіа є добір тем для новинної стрічки. Часто вона нагадує суцільну кримінальну хроніку. І не лише змістом, а й способом висвітлення подій. Тенденційним стає акцент на правопорушеннях, здійснених учасниками бойових дій, зокрема російсько-української війни. Наразі це найбільший медійний прояв дискримінації.

Важливо завжди враховувати неоднакове сприйняття реалій сьогодення. Посттравматичний стресовий розлад, інвалідність, невизначеність – ці й інші проблеми можуть спонукати до злочину чи правопорушення. Як військових, так і цивільних. Тому ніколи не треба порушувати норм моралі, правил висвітлення злочинів. Варто дотримуватись і мовностилістичних правил.

Отруїли, а труп втопили. У Житомирі судять АТОВців за жорстоке вбивство 34-річного хмельничанина. Далі йдеться про те, що «за підозрою у вбивстві за-тримали двох колишніх бійців-добровольців» (Вечірній Кам'янець).

Дехто під виглядом «інвалідів» або учасників АТО отримує земельні ділянки під гаражі в скверах житлових багатоквартирних будинків (Ключ).

Порада. Будь об'єктивним. Не вживай прикметників «демонізації», як от: жорстокий, звірячий, дикунський, брутальний, варварський, безжальний та ін.

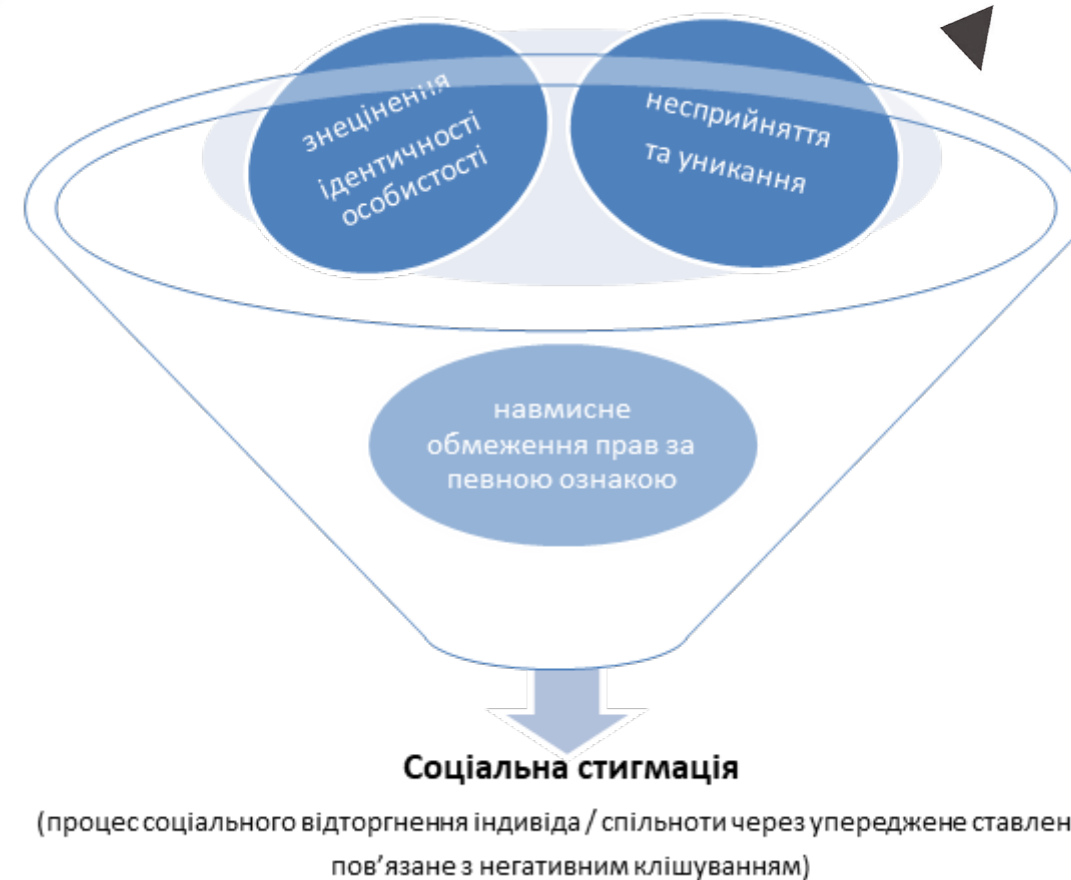
Не роби постійного акценту, що людина повернулася з АТО і може нашкодити. Не налаштовуй спільноту проти наших захисників. Вони – це ми. Спробуй допомогти адаптуватися їм до цивільного життя, а не вишукувати серед мільйонів АТОВця, який вчинив злочин. Частіше дякуй їм за службу, а не засуджуй, що дехто виявився правопорушником. І здивуєшся, наскільки неочікуваною буде реакція твого читача. Підтримуй, а не дискримінуй, допомагай, а не звинувачуй.

Інколи журналіст оголошує вирок, коли ще триває досудове розслідування. *У Шепетівці судитимуть педофіла (Шепетівський вісник).*

Послугуйся фактами щодо неправомірного вчинку. Надавай якомога більше інформації стосовно достовірності заяв чи свідчень про таку поведінку. Аби не виявляти свою некомпетентність, не називай підозрюваного засудженим чи обвинуваченим. Це не синоніми.

Не зловживай своєю владою слова. Тільки суд може винести такий вердикт. Не сприяй соціальній стигмації.

Враховуй градаційну шкалу категорії толерантності / ворожості:
'+ толерантність' → '0 байдужість' ← '- ворожість'.

Виокремлення людини на тлі інших може відбуватися з різних причин і за багатьма ознаками. Але медійники мусять не допускати порушень норм моралі, маніпуляцій та лінгвостилістичних спекуляцій, не роздмухувати соціальної ексклюзії (соціального виключення) – відторгнення індивіда. Пам'ятати про презумпцію невинуватості особи, доки її вини не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Людину треба поважати як таку, що належить до людського роду. Незважаючи на її індивідуалізацію – позитивну чи негативну.

Асоціальні особи плодять нам асоціальне майбутнє і найжахливіше – інвалідів. І це все ляже не лише на бюджет країни, а на наші з вами плечі (Ключ).

Порада. Ти ніколи не знаєш, яким стереотипом доречно скористатися, описуючи подію. Адже, можливо, щось частково відповідає реальності. Наприклад, серед безпритульних може бути велика кількість осіб з хворобами, що спадково передаються. Так само, як і в небезпритульних. Тому подавай ширший контекст проблеми та описуй супровідні фактори. І ніколи не використовуй агресивну конотацію. Ну і, звичайно, слово інвалід – ганебний архаїзм. Забудь його. Назавжди.

Маргіальність – природній стан соціального життя будь-якого суспільства, що має чітко означене ядро. Маргіальними можуть бути не лише окремі особистості, а й соціальні групи.

Обставини невизначеності, суб'єктивне сприйняття безвиході або, навпаки, вдавене бачення кращості опосередковують поведінку та конкретні дії таких соціальних суб'єктів.

*Кладовище в Раковому, тут ховають невідомих громадян, **БОМЖів** та біоматеріали... Він точно не **БОМЖ**, був охайно одягнений і доглянутий (Всім vsim.ua).*

***Безхатки** сварилися між собою, дуже лихословили. А один «бомж» справляв нужду, сидячи у кріслі... І ніхто їх не втихомирював, не виганяв із приміщення, аби **пристойні громадяни** могли спокійно чекаати на свої потяги. Вокзал – не місце для **безхатків** (Шепетівський вісник).*

Порада. Масмедіа – це дієвий механізм, що цілеспрямовано впливає на формування громадської думки, системи цінностей, форм поведінки, певної громадянської позиції. Ти – рушій цього механізму. Подавай інформацію, не додаючи власні домисли та коментарі. Не використовуй мову нетерпимості. Апетитиви **бомжі, жебраки, наркомани, алкоголіки, зеки** й ін. лише підкреслюють їх маргіналізацію супроти «**пристойних людей**», «**одягнених**», «**доглянутих**».

Таке одностороннє подання інформації породжує агресію, а журналісти виявляють некомпетентність. Долай стереотип. Стереотип – це «...стандартизована психічна картина, яка є спільною для членів групи і представляє надто спрощену думку, упереджене ставлення або некритичне судження» (Електронний словник Мерріам-Вебстер).

Як дотримуватись фізіологічної толерантності

Фізіологічна толерантність вбачає чуйне ставлення до людей хворих і таких, що мають певні фізіологічні порушення або особливості розвитку. Натомість журналістські тексти нерідко продукують фетшеймінг, ділять людей на певні «категорії». Хіба важлива вага людини? Чи «пишна» жінка, «огрядний» чоловік чимось гірші або кращі?

***Огрядний** чоловік, якому на вигляд близько 50 років, у коридорі перед засіданням спілкувався з обвинуваченим Сергієм Владико (НГП).*

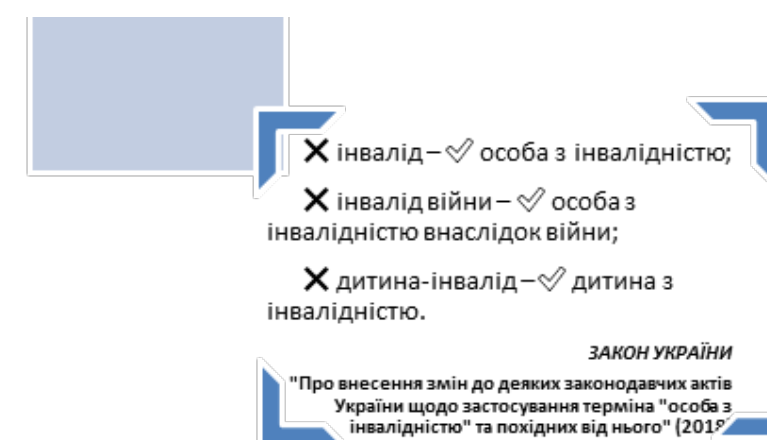
Бодіпозитив може стати помічником і медійникам, допоможе вчити любити себе і позитивно ставитись до свого тіла.

- *Ненормований робочий день, за який додатково платити не будуть, звільнення такої **категорії людей** як **вагітні та інваліди**, нарахування лікарняних, замість профспілок – «представники працівників» та «первинна профспілкова організація» без визначеного правового статусу (Ключ).*

- ***Психічнохворих і туберкульозників** відправляють на вулицю: що чекає українську медицину з 1 квітня (Вечірній Кам'янець).*

- *Здають кімнати по тисячі доларів і отримують квартири за заповітом. Як в Україні влаштований бізнес на будинках **престарілих** (Вечірній Кам'янець).*

- *У підопічних та працівників Китайгородського будинку-інтернату **для людей похилого віку та інвалідів** виявлено Covid-19 (Vdalo.info).*

Ці приклади засвідчують, що хвороба дискримінації та несприйняття інакшості не зникла. Не всі журналісти усвідомлюють, що не можна ділити людей на «**здорових**» і «**інвалідів**» чи **дефективних, неповноцінних, неповносправних, з певними вадами**, на «**молодих**» і «**престарілих**». Люди можуть мати певні порушення фізичного чи психологічного спрямування, можуть бути старшими або літніми (**не похилого! віку, бо ніхто нікуди не хилиться**).

Але вони – повноцінні громадяни своєї країни.

Недоречні слова

Вказують не на людину, а на її особливості:

німа, глуха, глухоніма, інвалід, каліка, неповноцінна, психічнохвора, душевнохвора, прикута до інвалідного візка й ін.

Вказують не на людину, а на побіжні потреби:

з обмеженими можливостями, з особливими потребами

Образливі слова через зневажливі суфікси або негативну конотацію:

візочник, аутист, даун, дауненя, епілептик, ДЦП-шник, ідіот, дебіл, божевільний

Доречні замітники

Вказують на людину:

людина з порушеннями слуху, незряча, людина з інвалідністю,

людина з особливостями розвитку (психічного / фізичного)

людина з інвалідністю:

– людина з аутизмом;
– людина з синдромом Дауна;
– людина з епілепсією;
– людина з ДЦП та ін.;

людина з психічними розладами чи порушеннями;

людина з порушеннями розумового (інтелектуального) розвитку або ментальними порушеннями

Як уникати ейджизму

Новинний блок регіональних медій перенасичений насиллям. Грабіж, убивства, підпали і, без сумніву, бійки у сесійній залі міської ради. Надмірний негатив погіршує настрої і поступово призвичаєє спільноту до таких реалій.

*У хмельницькій мерії попередили: якщо **пенсіонери** не обмежать поїздки містом, доведеться зупинити громадський транспорт (НГП).*

*В Пашківцях **пенсіонерка** впала у колодязь. Діставали рятувальники (Старкон City).*

Нерідко інтерпретування події подається у вигідному для маніпулятора світлі. Текст може візуалізувати фотографія. Безумовно, такий супровід бажаний для кращого усвідомлення ситуації. Це ще й один з доказів правдивості факту. Але коли йдеться про насилля, то маємо дотримуватися не лише стандартів висвітлення події, а й звичайної людяності.

*На Старокостянтинівщині **пенсіонери** волокли собаку за машиною, аби провчити за «кусючість» (ХМ-ІНСАЙД).*

Порада. Пенсіонер – це не хвороба, характеристика за віком чи займана посада. Це людина, що отримує від держави регулярну грошову допомогу (пенсію) у разі досягнення пенсійного віку, набуття інвалідності або через втрату годувальника. Тому не акцентуй на цьому.

Порада. Зважай: фотографія завжди привертає увагу аудиторії і є повноправним елементом змісту тексту. Якщо немає можливості попередити про кадри насилля або розмити зображення (як, наприклад, на телебаченні), то їх треба уникнути. Жоден задум автора не виправдовує світлин трупів (людей чи тварин) у баюрі крові та болота.

Замало задокументувати факт аварії, вбивства, порушення прав людини. Краще спробувати осягнути сутність причин. Чому стільки аварій, що стає поштовхом до насилля, як цього уникнути, яке покарання понесе кривдник й ін.

Копати глибше – ось праведний шлях осмисленої журналістики.

Як писати про ЛГБТ

ЛГБТ-спільнота об'єднує лесбійок, геїв, бісексуальних і трансгендерних людей.

Спотворення інформації за допомогою неповного, одностороннього трактування, порушення балансу думок – типові маніпуляції медіа у висвітленні подій, пов'язаних з ЛГБТ-спільнотою. Журналісти акцентують увагу на агресії та сутичках, на «нетрадиційній» сексуальній орієнтації жертв нападу з боку «традиційних». Вживають нетолерантну лексику, слова, що вийшли з ужитку або мають інше значення.

До Києва приїде 10 тисяч гомосексуалістів: столиця готується до гей-параду (Вечірній Кам'янець).

Цей заголовок статті поєднує дві найбільш поширені помилки. У Радянському Союзі вважалося, що гомосексуаліст – це чоловік, хворий на гомосексуалізм. Однак у міжнародній класифікації Всесвітньої організації охорони здоров'я хвороби «гомосексуалізму» на тепер немає.

До того ж, в Україні не було жодного гей-параду. Натомість з 2016 року громадська організація «КиївПрайд» організовує Марш рівності. Між маршем, прайдом та парадом є відмінності. Прайди демонструють толерантність до ЛГБТ-спільноти, а їх учасниками є не лише геї.

Камінг-аут (від англ. «coming out» — вихід) — добровільне та свідоме розголошення людиною інформації про власну сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність.

Словник гендерних термінів

Аутинг (від англ. «outing» — вихід) — розголошення інформації про сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність іншої людини без її згоди.

Словник гендерних термінів

Сексуальна орієнтація – один із компонентів людської свободи. Людина може оприявнювати свою або ні.

Гомосексуальність – не хвороба. Від хвороби можна померти, а від сексуальної орієнтації – ні.

Порада. Пам'ятай: толерантність, як вершина айсбергу, ще не означає сприйняття. Відмовся від світогляду гомофобії, уникай трансляції дискримінації, що ґрунтується, з-посеред іншого, й на ознаках сексуальної орієнтації. Вживай нормативну лексику, не акцентуй увагу на світогляді людей, що не підходять під суб'єктивні рамки нормальності. І тоді у твоєму тексті про, наприклад, політика-гея чи науковицю-лесбійку буде відсутнє позначення їхньої сексуальної орієнтації, а читача будуть цікавити лише практичні дії сьогодні й окреслені перспективи.

Водночас антистереотипізація теж не має бути нав'язливою, аби не викликати зворотньої нетолерантності. Людей цікавлять не лише новини про дискриміноване населення і те, який «злочин», що хтось назве людину з інвалідністю – «калікою».

Як балансувати політичні перипетії

Боротьба за владу є основною темою та рушійним мотивом політичного життя сучасного українського суспільства загалом і регіонального зокрема.

Медійники все активніше виявляють свою просвітницьку позицію. Вони не лише інтерпретують, а й нерідко редагують навколишню дійсність. Владні структури або власники медіа прагнуть здійснювати контроль над контентом того чи того ресурсу задля планування конкретних інформаційних дій формування громадської думки.

Водночас, одним із принципів існування демократичної політичної системи суспільства є свобода і незалежність засобів масової інформації. Важливо, аби ЗМІ виконували свою місію – доносили до суспільства вільну від пропаганди й маніпуляцій урізноманітнену інформацію без втручання у її незаангажовану політичну політику.

Медіарепутація ЗМІ залежить від рівня балансу та чіткого розмежування оцінок від фактів.

***Два Майдани:** під міськрадою протестували через тарифи і політику (Vdalo.info).*

***Депутатська група «Ми кам'ячани»** звернеться до Кабміну щодо тарифу на доставку газу (Вечірній Кам'янець).*

*Якщо не об'єднати людей вчасно і з розумною метою – їх свідомістю заволдіє **найбільш спроможний з найгірших**. Гарантувати, що Симчишин більш схильний мати в парламенті **партнера**, а не **посіпаку** – ніхто не наважиться (НГП).*

Криза українських націоналістів: хто **тягне** партію «Свобода» у **політичне небуття?* (НГП).*

*В разі, якщо угода між Стефанчуком та Симчишином відбудеться, то це трактуватиметься як те, що в Хмельницькому «Слуги Народу» **лягли** під «Свободу», від чого рівень довіри до пропрезидентської партії **катастрофічно втрачить** (НГП).*

***Демарш** через **«політичний тероризм»:** в Кам'янці знову заблокували роботу сесії міськради (Vdalo.info).*

Відносини певних політиків з масмедіа є безпосередніми: вміло організована кампанія підтримки у ЗМІ забезпечує стрімку кар'єру певного політика, а дискредитація може покласти край політичним амбіціям.

Порада. Медіатизація політики загрожує як молодим, так і традиційним демократіям. Ти, а не автор висловлювання відповідальний за поширення й повторне оприлюднення агресивної конотації. Плюралізм політичних думок і стратегій, а не популізм має визначати основні принципи твоєї роботи.

розділ 3

Досі сумніваєшся, як написати про те, що хочеш? Вчи мову!

Преса – то головний двигун розвитку рідної мови

Іван Огієнко

Коли пишеш, варто дбати не лише про змістове наповнення твору. Розгортаючи актуальні теми, пропонуючи власне бачення вирішення нагальних суспільних проблем, зважай, як ти це робиш. Спрогнозуй можливу реакцію читачів. Незначний недогляд, невдало вжите слово чи зворот може мати зовсім неочікуваний для автора ефект – викликати недовіру, осуд або й спричинити конфлікт.

Журналіст / журналістка так чи так апелює і до емоцій людини як споживача медійного продукту, і до її свідомості, впливає на формування громадянської позиції, визначає моральні та етичні принципи співіснування. Чи й варто говорити, що саме мова – виважена, добірна, літературна – і слугує найкращим помічником.

Аби сформувати власний стиль, аби продукувати переконливий контент, замало зшити до купи набір слів з різних частин мови. Треба виробити у собі мовне чуття. Не шкодувати часу, аби віднахоти саме те слово, ту фразу, що підходить найкраще. І, без сумніву, не допускати помилок – ні «топових», ні «описок».

Сподіваємося, що наші мовні поради будуть слухними й спонукатимуть писати мовленнєво якісні тексти. Творімо разом фахову журналістику.

Кожне видання, якого б фаху не було воно, мусить видаватися тільки зразковою соборною літературною мовою й соборним правописом

Іван Огієнко

Пам'ятай: тебе читають. Поважай своїх читачок і читачів – вважай злочином медіапродукт на кшталт:

Аграрії Херсонщини вже заходились до протестних настроїв і їх підтримують городяни. Обурення діями таких мерів відбувається по всій Україні, і Хмельниччина – не виключення (НГП).

Відчувай відповідальність перед собою, перед аудиторією за кінцевий продукт своєї інтелектуально-творчої діяльності. Складно? Так і є. Редагуй написане. Тренуй очі. Шукай у написаному огріхи і зредаговуй відредаговане.

Набудьмо звичку звертатись до словника!

Іван Огієнко

Суржик засмічує мозок – і твій, і твоїх читачів та читачок, формує (вибач, але так і є) примітивність мислення. Дивний вигляд має журналістський текст, у якому автор наче змагається частотністю мовних помилок із персонажами комікшоу або учасниками сучасних стендапів. Так, це весело й цікаво у розважальному жанрі. Але чи ставиш ти собі за мету когось розважити?

Мова йде про 4112 медпрацівників (НГП).

Мова нікуди не ходить. Треба: *йдеться* або *ідеться про*.

Осягай мистецтво володіння словом. Не допускай словесного безладу. Якщо вагаєшся, візьми до рук словник – тлумачний, галузевий або інший. Або знайди його у мережі «Інтернет». Довідники з культури мови навчать позбутися мовного сміття та штампів, викладати думки стисло, чітко та переконливо.

Можеш скористатися й нашими рекомендаціями, укладеними на прикладах найпоширеніших помилок медіа Хмельниччини. Доповнуй цей нотатник своїми спостереженнями. І заведи свій словник синонімів.

Ти вчишся писати хороші тексти, коли... пишеш... і думаєш...

Помилково ужито словоформу, зворот (суржик)	Доречний відповідник
більше інших	більше за інших, більше від інших, більше, ніж інші
більше того	до того ж, крім / окрім того, ба (навіть) більше
в залежності	залежно від
виконуючий	виконувач
відмінити	скасувати
відстрочка	відтермінування
в першу чергу	насамперед, першочергово
в той самий час	одночас
в ході	під час
головним чином	переважно, здебільшого
давати можливість	давати змогу, уможливлювати
доказувати	доводити
заходились до	узялися (до справи, роботи)
з числа захворівших	серед / з-поміж хворих, з тих, хто захворів
мати можливість	мати змогу, могли
мова йде	йдеться / ідеться про
не виключення	не виняток
піднімали питання	порушували питання
полягало поза його службовою компетенцією	було поза його службовою компетенцією
понести втрату	зазнати втрат
по часу співпав	збігся за часом
при виконанні	під час виконання, виконуючи
при виборі постачальника газу	обираючи постачальника газу
приступили до тестування лікарів	розпочали тестування лікарів
разом з тим	одночас
склало лише 20 грн. на душу	становило лише 20 грн. на особу
слід	потрібно, варто, треба
справа в тому	річ у тому / у тім
станом на теперішній час	на сьогодні, на тепер
такого роду	такий (-е, -а, -і)
у якості (чогось, когось)	як (хто / що)
учбова робота	навчальна робота
чисельні випадки	численні випадки

Вульгаризми... їх мусимо геть уникати, бо вульгаризми не тільки забруднюють мову, але й псують її красу

Іван Огієнко

Уживання брутальних вульгаризмів, кримінального жаргону, дешевого сленгу не додає переконливості й вишуканості тексту, не урізноманітнює інформацію. А свідчить лише про мовний несмак автора.

Депутат із Старокостянтинова показав дулю і перешкоджав висвітленню голосування за секретаря ради (НГП).

Під час жвавих перепалок, бо дискусією і не пахло, дві половини депутатської спільноти звинувачували, так би мовити, в усіх смертних гріхах одне одного, а ще лічильну комісію (Подільнянин).

Кадри рішають всіх... (Подільнянин).

Порада. Хочеш надати своєму мовленню емоційності, не роби це примітивно. Шукай інші слова. Подбай, аби мовлене тобою просто і чітко, але естетично виважено окреслювало бажане іншим.

Українська літературна мова в усіх явищах цілком пішла за своєю живою народною мовою і конче вживає всіх засобів своєї гармонійності

Іван Огієнко

Українська мова – мелодійна, милозвучна, співоча. Дотримуйся її правил. Уникай недоречних збігів однакових приголосних чи голосних звуків.

Особливо пам'ятай про чергування:

• у, в, уві (між приголосними, перед наступними в, ф і сполученнями літер лв, хв, св, тв й подібними, а також на початку речення перед приголосним надавай перевагу у).

Отож пиши: *На Хмельницькій АЕС працюють над удосконаленням [а не вдосконаленням] системи керування аварійними режимами (Подільня News);*

У [заміни ним В] Хмельницькому відділенні Антимонопольного комітету України поповнюється чорний список (Подільня News);

Зараз навчаються 25 слухачів у трьох [замість в трьох] групах (Проскурів).

Однак є слова, які не потребують взаємозаміни початкових у та в: вдача, вступ, усталення, умова й інші.

• з, із, зі (зокрема із уживаємо між групами приголосних, а також на початку речення перед сполукою будь-яких приголосних). Нема потреби за інших умов уживати прийменник із на початку речення або перед голосним, тому доречним буде написати: *Хмельницький також має успішні кейси роботи з [не із] архітектурною спадщиною (Подільня News).*

Найперша вимога до кожної літературної мови, – щоб була вона правильна

Іван Огієнко

Мова – система. Як годинник. Як Сонячна система. Як Всесвіт. Забери якийсь елемент – і це може стати незворотнім. Граматика – осердя мовної системи. Вона не терпить хаосу. Їй підкорялися навіть імператори (переконає римська мудрість).

Усе в граматичній системі узгоджене, скероване, скоординоване або ж прилягає. Про що нерідко забувають медійники, продукуючи тексти, які можуть бути наочним посібником граматичної невправності.

Поради

✓ Якщо доводиться уживати аббревіатури, добирай до них прикметники або дієслова, співвідносні із значенням роду головного слова, наприклад: *ДТП (дорожньо-транспортна пригода – жіночого роду), ОДА (обласна державна адміністрація – жіночого роду), ОТГ (об'єднана територіальна громада – жіночого роду), МОН України (Міністерство освіти і науки України – середнього роду).* Тому доречно писати так: *Про наслідки трагічної [не трагічного] ДТП і не лише... (Проскурів); Скандальна [замість скандальне] ДТП... (Проскурів).*

✓ Поєднуючи прості числівники два, три, чотири або ж складені, що містять ці компоненти, з іменниками чоловічого роду, обирай форму називного відмінка множини для іменників (закінчення -и). Зокрема пиши: *Додамо, що на першій сесії зареєструвалися 64 депутати [не 64 депутата] (НГП); Поліція склала на чоловіка два адмінпротоколи [замість два протокола] (НГП).* Однак не підпрядовані цьому правилу іменники, які у множині втрачають суфікс **-ин-**: у такому разі вживаємо в родовому відмінку множини (закінчення **-а**), наприклад: **два хмельничанина, чотири громадянина** (пор. одн. хмельничанин, громадянин – мн. хмельничани, громадяни);

✓ Дробові числівники також мають свої правила поєднання з іменниками: **півтора, півтори** узгоджується з іменником у родовому відмінку однини (безумовно, з огляду на рід – чоловічий, середній або жіночий), **півтора**ста – зі родовим множини. Наприклад: *Минуло майже півтора місяця [не місяці] з дня проведення зборів (Проскурів NEWS).*

✓ Дотримуючись настанов у сполученні головного слова із залежним (*такий спосіб зв'язку називають керуванням*), надалі не робитимеш помилок у вживанні граматичних форм слів.

Наш правопис, та й уся мова, zdeформовані чужим втручанням. Зміни після 1933 року були спрямовані на зближення з «великим, могутим» – з російською мовою.

Апелювати до кого/чого	Нарікати на кого/що
Багатий на що	Неприйнятний для кого/чого
Вибачати кому	Оволодівати чим
Відповідно до чого	Опанувати що
Властивий кому	Опікувати кого/що
Вчитися чого	Опозиційний до чого
Глузувати з кого/чого	Очікувати кого/чого, на кого/чого
Дбати про кого/що, за кого/чого	Паралельно до чого
Додержувати чого	Пильнувати кого/що, за ким/чим
Дорівнювати чому	Підлягати чому
Дорікати кому	Підпадати під що
Дякувати кому/чому	Повідомляти кого, рідше кому
Завбільшки з кого/чого, як хто/що	Подібно до кого/чого
Завідувач чого	Потребувати чого
Зазнавати чого	Пробачати кому
Запобігати чому	Протилежний чому
Захворіти на що	Рівнятися на що
Згідно з чим	Сміятися з чого/кого
Здатний на що, до чого	Сповнений чого
Знатися на чому	Сподіватися на що
Зраджувати кого/що	Тішитися ким/чим, з кого/чого
Командувач кого/що	Торкатися чого
Набувати чого	Турбуватися за кого/що, про кого/що
Навчатися чого	Характерний для кого
Наповнений чим	Чекати кого/що, на кого/що

Тому реформа правопису 2019 р., як і будь-яка інша, сприймається неоднозначно. Але якщо на тілі з'явилась пухлина, її краще вирізати, а не дозволяти сьогодні нею хизуватись, аби завтра приховати. Зміни потрібні. І не половинчасті.

Будь орфографічно пильним – уникай правописних помилок. Призвичаюй громадськість до правил оновленого українського правопису.

Правила

✓ Тепер пишемо: *проект, проєкція, феєрверк, фое, Феєрбах, Гоя, Са-воя, Рамбує, Шантії, Хаям*. Наприклад: *Кам'янчан запрошують на артпроект #Звукотерапія (Vdalo.info)*.

✓ Разом пишемо: *вебкамера, віцеконсул, євროзона, кіберпростір, попзірка, преміумклас, пресцентр, пресконференція* (проте *веб-API [Application Programming Interfaces], пан-Європа, смарттелевізор, топмэнеджер, флешінтерв'ю, фолькмузика і схожі, але за традицією контр-адмірал*. Наприклад: *Прокуратура оскаржила вирок щодо ексочільника освіти Хмельницького через м'якість призначеного покарання* (НГП).

✓ Пів хвилини, пів яблука, пів Києва (пишемо нарізно без дефіса, бо **пів** означає половину), але одним словом як цілісне поняття: *півострів, півзахисник, півмісяць, півовал*. Наприклад: *За вихідні понад пів сотні [форма родового відмінка однини] нових хворих на Covid-19 та 2 летальні випадки* (Vdalo.info).

✓ Подвоєння букв на позначення приголосних уживають у суфіксах *-енн(-ий), -янн(-ий)* прикметників старослов'янського походження: *благословенний, блаженний, священний*, а також у суфіксах похідних від них іменників і прислівників: *блаженно, священник* та ін. Наприклад: *Священник церкви на Карвасарах, а пізніше тюремної церкви у Кам'янці-Подільському Костянтин Ватич мав власний будинок на Підзамчі* (Подольанин).

✓ Тепер пишемо тільки *двоактний, двоокис, двооксид, двоопуклий, двоосьовий, триатомний, триокисень, чотириосьовий*. Але пишемо *двох-, трьох-, чотирьох-*, якщо наступна частина є числівником чи співвідносним іменником: *двохсотий, трьохтисячний, трьохмільйонний, чотирьохсотріччя*.

✓ З великої літери і разом пишемо складноскорочене слово *Святвечір*. Наприклад: *Сьогодні, 6 січня, Святвечір, а вже 7 січня – Різдво* (Є уе.ua); *На Святвечір зима почала демонструвати крутий норів* (Подольанин).

✓ Тепер назви сайтів та інших інтернет-сервісів пишемо тільки українською, з обов'язковим відмінюванням: *твітер, гугл; мережа «Фейсбук», енциклопедія «Вікіпедія»; фейсбука, ютуба, імейла* (із закінченням *-а, -я* в родовому відмінку однини).

✓ З великої літери пишемо й назви товарних знаків, марок виробів: *Автомобілі марки «Жигулі» вироблялися з 1970 по 2014 рік*. Але з малої букви, якщо вживається як загальна назва, наприклад: *Він приїхав на старих обшарпаних «жигулях» (...на новому блискучому «фольксвагені»)*.

Мусимо дбати писати так, щоб читач докладно зрозумів усе, що хочемо сказати, і щоб зрозумів саме так, як ми розуміємо

Іван Огієнко

Пиши просто й зрозуміло, без надміру складних зворотів. Дуже легко втрати довіру своїх читачок і читачів, коли намагаєшся вразити їх позірною складністю власного мовлення.

Чи будуть зрозумілими для них речення, у яких «нанизано» різні конструкції, не узгоджені своєю граматичною будовою, як-от:

Патронатний вихователь повинен любити прийняту на час дитину, але не прив'язуватися до неї і вести себе з дитиною так, щоб він теж не прив'язався, бо розрив сформованих відносин – стрес для дитини при передачі в іншу сім'ю (НГП)?

Або ж:

Таким чином, не бажаючи «підставляти» депутатський корпус, на який діючий мер сподівається спиратися найближчими перегонами, і, не бажаючи «підставлятися» самому, <...>, користуючись наявною медійною перевагою, вирішив весь «негатив», накопичений в людях від зупинки роботи ринків, перекинути на голову <...> ОДА (НГП).

Такі речення перебудуй, поділи, де є змога, на прості конструкції, виправивши, безумовно, помилки у слововживанні. Спрощуй, скорочуй і впорядкуй, аби речення стало охайнішим.

Порада.

Перевірй свою грамотність за чинним виданням «Українського правопису» 2019 року. У нагоді стануть і словники та довідники з культури мови.

Давайте підсумуємо...

Сучасні медіа – вагомий ресурс засвоєння людиною соціального досвіду – знань, навичок, форм поведінки. Сприймаючи інформацію, людина самостійно і вибірково вибудовує своє світосприйняття, визначає майбуття.

Завдання медіа – у процесі поширення найрізноманітнішої інформації керуватися інтересами демократичного суспільства, застосовувати свої функційні можливості задля формування правосвідомості та світоглядних цінностей широкого загалу.

Мовна вправність журналіста / журналістки так чи так залежить від характеру, наполегливості й зреалізованості.

Став перед собою мету. Визнач, як ти хочеш і можеш її досягти. Обирай свій шлях. А головне: тримай рівень журналістських стандартів. Не захоплюйся оманливою привабливістю клікбейту. Не ставай речником дискримінації.

Враховуй, що у світі ти – не один і не одна!) І дій!

Перелік гіперлокальних медіа Хмельниччини

- ✓ Вечірній Кам'янець. URL : <http://vk-kp.info/>
- ✓ Всім vsim.ua. URL : <https://vsim.ua>
- ✓ День за днем. URL : <https://denzadnem.com.ua/>
- ✓ Є ye.ua. URL : <https://ye.ua/>
- ✓ Ключ. URL : <http://klyuch.com.ua/>
- ✓ Незалежний громадський портал (НГП). URL : <https://ngp-ua.info/>
- ✓ Поділля News. URL : <https://podillyanews.com/>
- ✓ Подолянин. URL : <http://podolyanin.com.ua/>
- ✓ Проскурів. URL : <https://proskuriv.khm.gov.ua/>
- ✓ Старкон City. URL : <https://starkon.city/>
- ✓ ХМ-ІНСАЙД. URL : <https://www.xm-inside.com/>
- ✓ Шепетівський вісник. URL : <https://shepvisnyk.com.ua/>
- ✓ Vdalo.info. URL : <https://vdalo.info/>

Список рекомендованої літератури

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. 368 с.
2. Аронсон Э., Пратканис Э. Р. Эпоха пропаганды : Механизмы убеждения, повседневное использование и злоупотребление. Санкт-Петербург : Прайм-Еврознак, 2001. 384 с.
3. Вайшенберг З. Новинна журналістика: навчальний посібник / за заг. ред. В.Ф.Іванова. Київ: АУП, 2004. 262 с.
4. Галицький І. В. Типи толерантності в сучасному суспільстві. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 52. С. 280–289. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN//apdp_2010_52_47.
5. Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / за ред. М. Маєрчик (голова редкол.), О. Плахотнік, Г. Ярманої. 3-тє вид., випр. та доповн. Київ: Критика 2017. 217 с.
6. Гбридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки: навч. посібник. Київ, 2018. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/25591/1/Zhadko%2064-95.pdf>.
7. Горевалов С. І. Фотожурналістика в системі засобів масової інформації: єдність слова і зображення. Київ: КИМУ, 2010. 296 с.
8. Європейська конвенція з прав людини з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів № 11 та 14 з Протоколами № 1, 4, 6, 7, 12, 13 та 16. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf.
9. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування терміна «особа з інвалідністю» та похідних від нього» (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 145-ІХ від 02.10.2019, ВВР, 2019, № 46, ст. 302 № 157-ІХ від 03.10.2019, ВВР, 2020, № 4, ст. 25). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2581-19#Text>.
10. Закон України «Про інформацію». Відомості Верховної Ради. 1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
11. Зінссер В. Текст-пекс-шмекс. Магія переконливих текстів / перекл. з англ. Д. Кожедуб. Київ: Наш формат, 2018. 288 с.
12. Іванов В. Ф., Сердюк В. Є. Журналістська етика / передм. В. П. Мостового. 2-ге вид., випр. Київ: Вища школа, 2007. 231 с.
13. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
14. Кросс К., Гакет Р. Політична комунікація і висвітлення новин у демократичних суспільствах: Перспективи конкуренції / переклад з англ. Р. Ткачук. Київ: Основи, 2000. 142 с.
15. Куляс І. Як розпізнати пропаганду у ЗМІ / за заг. ред. Н. Лигачової, О. Довженка. Київ: 2018. 40 с. URL: https://detector.media/php_uploads/files/books/propaganda.pdf.
16. Лигачова Н., Черненко С., Іванов В., Дацюк С. Телебачення спецоперацій. Маніпулятивні технології в інформаційно-аналітичних програмах українського телебачення: моніторинг, методи визначення та засоби протидії. Рекомендації щодо принципів відкритої редакційної політики телеканалів. Київ: Телекритика, 2003. 266 с. URL: https://detector.media/php_uploads/files/books/kniga_tb_teror.pdf.
17. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_105/.
18. Міжнародний пакт про громадські та політичні права (ООН). URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

19. Мова ворожнечі – нові прояви та наслідки. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/media/_/law/law/mova_vorozhnechi_novi_proyavi_ta_naslidki/.
20. Мова ворожнечі та ЗМІ: міжнародні стандарти та підходи / Проект «Без Кордонів», ГО «Центр «Соціальна Дія». Київ: [б. в.], 2015. 64 с. URL: http://noborders.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/guidelines_hatespeech_media.pdf.
21. Резолюція № 2 «Свободи журналістів і права людини. 4-а Європейська конференція міністрів з питань політики в галузі ЗМІ «ЗМІ в демократичному суспільстві». Прага, 7–8 грудня 1994 року. URL: <https://cedem.org.ua/library/rezolyutsiya-2-svobody-zhurnalistiv-i-prava-lyudyny/>.
22. Рекомендация N R (97) 20 Комитета министров Совета Европы государствам-участникам по вопросам «разжигания ненависти». URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_093.
23. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України: монографія. Київ: Інститут держави і права ім.В.М.Корецького НАН України, 2000. 600 с.
24. Скуленко М. І. Психологія пропаганди: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2009. 180 с.
25. Словарь української мови: у 4 т. / упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко: Вид-во Академії наук Української РСР, 1958. Т. 1–4.
26. Стивенс М. Виробництво новин: телебачення, радіо, інтернет / пер. з англ. Н. Єгоровець. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 407 с.
27. Фаріон І. Д. Мовна норма: пошук істини (навч. видання): посібник. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2017. 256 с.
28. Samovar L. A., Porter R. E., McDaniel E. R. Communication Between Cultures. Wadsworth, 2008. URL: <https://www.utalenta.com/gallery/11305-communication-between-cultures-pdf-yeal.pdf>
29. Vogt W. Poul. Tolerance & Education. Learning to Live with Diversity and Difference. Thousand Oaks : Sage Publication, 1997. 289 pp.

Довідкова література

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити: посібник / за заг. ред. О. Сербенської. Львів: Світ, 1994. 152 с.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. Київ: Либідь, 1991. 254 с. URL: <http://yak-my-hovorymo.wikidot.com/chekaty-dozhydaty-zhdaty-spodivatysya>.
3. Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики: 253000 [слів] / уклад. В. Т. Бусел [та ін.]; голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2008. VIII, 887 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови: [250 000 сл. та словосполучень з дод. та доп.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
5. Волощак М. Неправильно-правильно: Довідник з українського слововживання: За матеріалами засобів масової інформації. 2-ге вид., доп. Київ: Просвіта, 2003. 160 с.
6. Гринчишин Д., Капелюшний А., Сербенська О., Терлак З. Словник-довідник з культури української мови. Київ: Знання, 2004. 367 с.

7. Городенська К. Г., Кочукова Н. І., Куцак Г. М. Із найновіших рекомендацій щодо складних уживань в українській мові. Київ–Слов'янськ, 2006. 83 с.
8. Капелюшний А. О. Стилістика й редагування: практичний словник-довідник журналіста. Львів: ПАІС, 2002. 576 с.
9. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови: близько 20 000 синонім. рядів. 4-те вид., опрац. і значно допов. Львів: БаК, 2012. 523 с.
10. Новий словник іншомовних слів: близько 40 000 слів і словосполучень / Л. І. Шевченко [та ін.]; ред. Л. І. Шевченко. Київ: Арії, 2008. 672 с.
11. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: навчальний посібник. 2-ге вид., стереотип. Київ: Либідь, 2001. 240 с. URL: <http://ponomariv-kultura-slova.wikidot.com/onomastyka>.
12. Словник синонімів української мови: у 2 т. /А.А. Бурячок [та ін.]; ред. кол. А.А. Бурячок [та ін.]; НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови. Київ: Наукова думка, 2006. Т. 1: А-Н. [Б. м.]: [б.в.], 2006. 1028 с.; Т. 2: О-Я. [Б. м.]: [б. в.], 2006. 960 с.
13. Чак Є. Д. Чи правильно ми говоримо. URL: <http://chak-chy-pravylno-my-hovorymo.wikidot.com/m>.
14. Я розмовляю українською. URL: <http://www.arkas-proswita.iatp.org.ua>.

Електронні словники

1. Академічний тлумачний словник української мови. Лінгвістичний портал mova.info. URL: <http://www.mova.info/Page.aspx?l1=62>
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови і ще понад 50 словників. URL: [Slovyk.net. http://www.lingvo.ua/uk/Search/uk-uk?searchMode=Interpretations/&fromSlovyk=1](http://www.lingvo.ua/uk/Search/uk-uk?searchMode=Interpretations/&fromSlovyk=1)
3. ЛС «Словники України» on-line. URL: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>
4. Словник гендерних термінів / уклад. Шевченко З. В. Черкаси : Вид. Чабаненко Ю., 2016. URL: <http://a-z-gender.net/ua/androcentrism.html>
5. Словник іншомовних слів. URL: <http://www.jnsm.com.ua/ures/book/index.shtml>
6. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) в 11 томах. URL: <http://sum.in.ua/>
7. Словники. Розум org.ua. URL: <http://rozum.org.ua/index.php?a=index&d=18>
8. Словники. Словопедія. URL: <http://slovedia.org.ua/>
9. Термінологія телевізійної журналістики. URL: <http://www.franko.lviv.ua/lknp//mova/jur6//terminologia.htm&sa>
10. Український правопис / НАН України. Київ, 2019. URL: <http://www.inmo.org.ua//news/український-правопис.-електронна-версія-офіційного-видання.html>.
11. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/>
12. Merriam-Webster's Online Dictionary, Cambridge International Dictionary of English, Encarta World English Dictionary. URL: <http://www.merriam-webster.com/>.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

ЯК

не роздмухувати

вагітність:

не вощувати

ЯК

